

Dixit dominus domino meo. ubi dominus primo loco patrem significat, secundo loco filium, quem intelligunt esse Messiam: quem cum mouente spiritu David, uocat dominum suum, ipsum esse deum subindicat. Et per hoc, sede a dextris meis, habere cum patre naturam confortium, æquum regnum, paremque maiestatem. Cui autem adiecit: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, per inimicos designabatur per spiritum dei omnia quæ sunt, quæ fuerunt, & quæ uentura traherentur ab æterno conspicientem, illi ipsi Scribæ & Pharisei, & qui presentes erant, & qui in terris illi aduersabantur. Porro qui aderant (quos nihilominus ad suam diuinitatem agnoscendam euehebat dominus) cum prophetam non intelligerent, neque haberent quid responderent, præ confusione potius, quam ultrò ac sponte tacuerunt, neque de cætero quisquam eorum ausus fuit dominum interrogare. Nos igitur agnoscimus CHRISTVM nunc, ex David secundum carnem uerum hominem, ex deo deum, et dei filium, non solum secundum diuinitatis naturam, sed & humanam in dextera patris sedentem, cõglorificatum, & conregnantem: per quem, patrem cum ipso in spiritu sancto laudemus, honorificemus, & glorificemus in omnia, & super omnia seculorum secula. Amē.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

- 211 **T**UNC IESVS locutus est ad turbas, & ad discipulos suos dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunq; dixerint uobis, seruate & facite, secundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt. ¶ Alligant autem onera graua & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. ¶ Omnia uero opera sua faciunt, ut uideantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant simbrias. Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. ¶ Vos autem nolite uocari rabbi: unus est enim magister uester, omnes autem uos fratres estis. Et patrem nolite uocare uobis super terram: unus est enim pater uester, qui in cœlis est. Nec uocemini magistri, quia magister uester unus est, CHRISTVS. Qui maior est uestro, erit minister uester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. ¶ Væ autem uobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines: uos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare. Væ uobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui comeditis domos uiduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. ¶ Væ uobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui circumitis mare & aridam, ut faciatis unum profelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam uos. 20
- 217 ¶ Væ uobis duces cæci, qui dicitis: quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & cæci: quid enim maius est, aurum, an templum quod significat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Cæci, quid enim maius est, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iuratur in altari, iurat in eo & in omnibus quæ super illud sunt. Et quicumque iurauerit in templo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipso. Et qui iurat in
- cœlo,

cælo, iurat in throno dei, & in eo qui sedet super eū. ¶ Væ uobis scribæ & 218
 pharisæi hypocritæ: qui decimatis mentam & anethum & cyminū, & reli-
 30 quistis quæ grauiora sunt legis, iudiciū & misericordiā & fidem. Hæc oportet
 tuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicē, camelum au-
 tē glutientes. ¶ Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod 219
 deforis est calicis & parapsidis: intus autē pleni estis rapina & immunditia.
 Pharisæe cæce, mūda prius quod intus est calicis & parapsidis, ut fiat & id
 35 quod deforis est, mundū. ¶ Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ: quia si- 220
 miles estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, in-
 tus uero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & uos à foris
 quidem paretis hominibus iusti, intus autē pleni estis hypocrisi & iniquita-
 te. ¶ Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra pro- 221
 40 phetarū, & ornatis monumenta iustorū, & dicitis: Si fuissetis in diebus pa-
 trum nostrorū, non essemus socii eorū in sanguine prophetarum. Itaq; testi-
 monio estis uobismetipsis, quia filii estis eorū qui prophetas occiderūt. Et
 uos implete mensurā patrum uestrorum. Serpentes, genimina uiperarum:
 quomodo fugietis à iudicio gehennæ? ¶ Ideo dico uobis: Ecce ego mitto 222
 45 ad uos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occiditis & crucifigetis,
 & ex eis flagellabitis in synagogis uestris, & persequemini de ciuitate in ci-
 uitatem, ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super ter-
 ram, à sanguine Abel iusti usq; ad sanguinē Zachariæ filii Barachiz, quem
 occidistis inter templū & altare. Amen dico uobis, ueniēt hæc omnia super
 50 generationem istam. ¶ Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, & 223
 lapidas eos qui ad te missi sunt, quotiēs uolui cōgregare filios tuos, quem-
 admodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relin-
 quetur uobis domus uestra deserta. Dico enī uobis, nō me uidebitis à mo-
 do donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine domini.

ANNOTATIONES BREUES XXVIII. CIRCA LITERAM CA. XXIII.

3	uobis. * τηρεῖν seruare	10	magister	18	amplius
5	importabilia		ὁ καθηγητῆς		περισσότερον
	δυσβάστακτα		& infra.		abundantius
	difficilia portatu	14	quī	20	duplo
7	enim & autem		ὅτι		διπλότερον
8	fimbrias		quīa		duplo magis,
	τὰ κρέατα		& infra.		duplīcius
	* τῶν ἱματίων αὐτῶν	15	quī clauditis &c.	22	in auro
	uestimentorū suorū.	17	quī comeditis &c.		per aurum
8	autem - π &		clausulæ inuersæ.		& infra.
9	in foro	18	orationes longas	22	quid
	ἐν ταῖς ἀγοραῖς		προφάσι μακρᾶ		τίς
	plurale.		oratione longa		quod,
10	rabbī * ῥαββί rabbi		septimus casus.		utrum

	& infra,	Ἐὰς δικίας	ἡμεθα
24	debet.	& iniustitia	fuiſſemus
	* μωροί νοῦ	36 dealbatis,	43 genimina
	Stulti &	κεκονιαμένοις	γεννήματα
33	parapſidis	36 calce illitis	germina,
	παροψίδος	36 à foris	progenies
	& infra,	foris	44 Ideo - dico uobis
33	pleni eſtis	& infra.	52 noluiſti:
	γέμουσι	36 parent - hominibus	ὄχι ἠθελίσατε
	plena ſunt	φαίνονται	plurale.
	ut ſubaudiātur calix	apparent	52 relinquetur
	& paropſis.	& infra.	ἀφίεται
33	& immunditia	41 eſſemus	præſens.

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

211 » Vales eſſent inimici ſui, quos pater æternus ſub pedibus eius in inferiora
 » terræ, quæ diuinorum pedum eſt ſcabellum, ſupplicijs tradet æternis:
 » continuò aperit dominus ad turbas, & ad diſcipulos ſuos loquēs, dicen-
 » te Matthæo. ¶ Tunc IESVS locutus eſt ad turbas, & ad diſcipulos ſu-
 » os, dicens. Super cathedram Moyſi federūt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo quæ-
 » cunque dixerint uobis, ſeruate & facite, ſecundum opera uero eorum nolite facere:
 » dicunt enim & non faciunt. ¶ Sedere ſuper cathedram Moyſi, eſt habere legis enar-
 » randæ autoritatem, & docere ea præcipue quæ legis ſunt, quæ & dominus obſerua-
 » re iubet & facere. nam præcepta legis ac mandata, bona & ſancta ſunt: & etiam, ſed
 » maxime ſecundum ſpiritum obſeruanda atque facienda, de quibus cap. 5. huius iam
 » prætaclū eſt. Sed uetat eorum qui talia docerent opera imitari: quia dicebāt, ſed non
 » faciebant. In bonis ergo & doctrina & uita attendenda eſt: quia utrunque iuuat, at
 » in malis, ſi doctrina bona ſit, & uita mala, doctrina attendenda eſt, & uita fugiēda, di-
 » cente domino: Omnia quæ dixerint uobis, ſeruate & facite: ſecundū opera uero eo-
 » rum nolite facere. nam doctrina iuuare poteſt, at uitæ exemplū non poteſt, immo no-
 » cet. Sed & inſuper Scribæ & Phariſæi præter mandata legis, traditiones habebant,
 » 212 » quæ oneribus legis grauiōres erant. De quibus ſubdit dominus. ¶ Alligāt autem
 » onera grauiā & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo
 » nolunt ea mouere. ¶ Iuxta hæc opera nequaquā facere oportet, nam hæc ſunt tradi-
 » tiones humanæ: quæ nihilominus cum impoſitæ ſunt ab ijs, qui autoritatē habent, fe-
 » rendæ ſunt. Et qui ſeruant & faciunt, nihil peccant, etſi multum premuntur & labo-
 » rant, ſed illi qui onera illa portatu difficilia ſuper humeros hominū impoſuerunt, quæ
 » uel mínimo digito tangere nollent. Sicuti & qui tributa, quæ uires ſubditorum ex-
 » cedunt, ad ambitiones, cupiditatesq; ſuas explendas exigunt, & ne tātillum quidem
 » ad populi ſui ſubleuamen tribuere uellent. Sed & alia pleraq; eorum opera fugienda
 » 213 » per Matthæum declarat dominus, cum ait. ¶ Omnia uero opera ſua faciunt, ut ui-
 » deantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & magnificent ſimbrias. Amāt
 » autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutiōes in
 » foro, & uocari ab hominibus rabbi. ¶ Qui opera ſua faciunt, ut uideantur ab homi-
 » nibus, & boni (etſi nō ſunt) iudicentur, ſunt hypocritæ: nō dei, ſed mūdi gloriā quæ-
 » rētes. Qua intētiōe Scribæ & Phariſæi dilatabāt phylacteria ſua, id eſt cōſeruatoria,
 » quod in his memoria præceptorū decalogi ſeruareſ. Erāt autē ornāmēta quæ dā, quæ
 » fronti uice coronæ circumponebant, ut præceptorū dei admonerentur. quæ hodie
 » quoque uocantur à ludæis ΤΟΤΑΡΗΟΤΙ & ΤΕΡΗΙΛΙΜ, quorum faciendorum
 » occaſionem

occasionem sumpſiſſe uidetur ex Deutoronomij cap. 6. ubi habetur: Audi Iſrael, Do- Deut. 6.
 minus deus ueſter, deus unus eſt. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,
 & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; uerba hæc quæ ego præcipio
 tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, &
 ambulans in itinere, dormiens atq; conſurgens. Et ligabis ea quaſi ſignũ in manu tua:
 eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in limine & oſtijs domus tuæ.
 Vbi Hebraice habetur, eruntq; quaſi T O T A P H O T H inter oculos tuos. Et magnifi-
 cabat fimbrias, id eſt filum ſiue funiculum hyacinthinum limbo, & extremitati ueſtiũ
 aſſutum. de quibus ſcribitur Numerorum cap. 15. Dixit quoque dominus ad Moyſem Nume. 15.
 ſem: Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos ut faciant ſibi fimbrias per angulos quatuor
 palliorum, ponentes in eis uittas hyacinthinas: quas cum uiderint, recordetur omniũ
 mandatorum domini, ne ſequantur cogitationes ſuas, & oculos per res uarias fornica-
 cantes: ſed magis memores præceptorum domini, faciant ea, ſint q; ſancti deo ſuo. Et Deut. 22.
 Deutoronomij cap. 22. Funiculos in fimbrijs facies per quatuor angulos pallij tui quo
 operiris. Nam quo quiſq; latiora phylacteria haberet, & maiores latioresq; fimbrias,
 quibus ſe, quãquam falſo, mandata dei iugiter in corde geſtare profitebantur: hoc re-
 ligioſior & ſanctior apud populum haberi uolebat: & hoc erat hypocriſis, Amabant
 quoq; primos accubitus, inſignioresq; diſcumbendi locos in conuiuijs, primas ſedes
 præſidẽtijsq; in ſynagogis: ſalutationes in foris, id eſt in ijs locis, ad quæ eſt plurimus
 hominũ cõfluxus: & uocari ab hominibus rabbi, id eſt magiſter: quod hoc nomẽ ho-
 noris & magnificæ ſapiẽtiæ ſit. Sed abſit ut tales ſint, qui Chriſtiani nominis ſunt pro-
 feſſores. Ideo aperiẽte Matthæo, ſubdit dominus. ¶ Vos autem nolite uocari rabbi: 214
 ¶ unus eſt enim magiſter ueſter, omnes autem uos fratres eſtis. Et patrem nolite uoca-
 re uobis ſuper terram: unus eſt enim pater ueſter qui in cœlis eſt. Nec uocemini ma-
 giſtri: quia magiſter ueſter unus eſt CHRISTVS. Qui maior eſt ueſtrum, erit miniſter
 ueſter. Qui autẽ ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. ¶ Qui
 aliqua Pharifæacæ conuerſationis prohibet, cætera prohibere uidetur. Quocirca non
 oportet nos noſtra opera facere, ut uideamur ab hominibus: ſed propter dominum
 eiꝰq; ſanctam imitationẽ. Neq; eſſent dilatanda phylacteria, neq; magnificandæ fim-
 briae ad oſtentionem ſanctimonix: ſi qui profeſſionis Chriſtianæ phylacterijs ac fim-
 brijs uterentur. Neq; ſunt appetendi primi accubitus in cœnis, neq; ſupremæ partes
 in cõgregatiõibus, niſi officio debeant: qd̄ ſi etiã officio debeant, ꝑcul tamẽ abſit ambi-
 tio & honoris cupiditas. Neq; debemus cupere uideri, ſalutaritq; in foris, & uocari rab-
 bi, & cætera id genus, quæ mũdi ſapiũt gloriã. Quod ſi quid taliũ nobis fiat, id præter
 cupiditatem noſtrã fiat. Non debemus inquã cupere uocari rabbi: quia ſi nomẽ clatu-
 ra hæc, rabbi, ſcientiæ aut doctrinæ inſigne quoddam cõmonſtret, unus omnium no-
 ſtrũ magiſter eſt, ſcilicet CHRISTVS dominus: nos autem omnes filij doctrinæ eiꝰ:
 & proinde inuicẽ fratres & cõdiſcipuli: ipſe uero ſolus rabbi atq; magiſter. Nos etiam
 ſumus per regenerationẽ filij dei: & primam quæ ex Adã eſt, exuimus generationẽ.
 Ergo ratione noſtræ ſecundæ, ſpiritualisq; generationis, patrẽ nobis uocemus in cœ-
 lis, a quo omnis ſpes noſtra, & prouidentia noſtri pendeat: neq; amplius ullum in ter-
 ris patrem nobis uocemus, quod ſit æſtimãdum: neq; in illo ſita ſit ſpes noſtra: nec ipſi
 prouidentiam noſtri, ſed uero patri tribuamus: & ſi ille erga nos ſit diuinæ prouiden-
 tiæ ueſtigium & organum. Poſtremo nulla ambitione teneamur, ut inter fratres uo-
 cemur *καθηſται*, id eſt præceptores, & moderatores: quia unus eſt præceptor, & mo-
 derator noſter, ſcilicet IESVS CHRISTVS, nõ plures. Et qui inter ſpirituales hoc am-
 bit, & talis cupiditatis ſeruus eſt, aliorum erit miniſter: nam qui ſe exaltauerit, humili-
 abitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Quo ſit, ut inter ſpirituales ille debeat habe-
 ri omnium primus, & maiore cęſeri dignus honore, qui fuerit omnium humillimus.

- His positis, subiungit aliquot *ταλαιπωμους*, id est deploratiões, & cõmiseratiões Scribarum & Pharisaeorum. Quarum prima & secunda sunt hæ. ¶ Væ aut uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnũ cœlorum ante homines: uos enim nõ intratis, nec introeũtes finitis intrare. Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia cõmeditis domos uiduarum, oratiões longas orantes. Propter hoc amplius accipietis iudiciũ. ¶ Interiectio uæ, quam Græci dicũt *ὄυαι*, dolentis est, & cõmiserescētis, ut heu, hei: & nõnunquã cæcam ingratiudinẽ exprobrãtis, ut Matthæi cap. 11. Væ tibi Chorozaïm, Væ tibi Bethsaida: nõ deuouentis, execrantis, maledicētis ue. Et sic ferè in toto euangelio capi debet. Regnum cœlorũ, ut iam sæpe dictum est, regnũ CHRISTI, quod illi clauderant ante homines, prohibendo quantum poterãt doctrinam CHRISTI, & eidem detrahendo ac euangelio æterno. Neq; ipsi intrabant, quia neq; CHRISTVM, neq; doctrinam eius recipiebant, neq; sinebant alios intrare: quia quoad poterant, ab illis auerrebãt. Longis quoq; orationibus sanctimoniam simulantes Scribæ & Pharisæi, simplices uiduas & matronas facultatibus spoliabant: quæ ita demũ orationibus eorum iuari sperabant, si suas opes illis darent, iuxta desyderia eorũ dispensandas: qui ut araneus ex tela muscas, ita ex oratiõe expectabant diuitias, & ita longæ oratiões, illis longæ erant telæ: quorum cor nõ in ara erat, sed in arca: non in cœlo, sed in loculo: non in parsimonia, sed in patina: & si illa simularent, & ista dissimularẽt. Sed quid pro istis lōgis oratiõibus, simulatq; sanctimonia percepturi sunt? Sanè grauiõrem dånationẽ, grauiusq; suppliciũ. Tales enim nõ acceptat deus oratiões, nõ remunerat, sed respuit, & grauiissime punit. Tertia. ¶ Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia circumitis mare & aridã, ut faciatis unum profelytũ: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehẽnæ duplo magis quàm uos. ¶ Circumibant mare & terram, ut ex nõ Iudæo facerent Iudæum, quem GER, id est profelytum, quod latine aduenã significat, nomĩnabant: aut ex nõ Pharisæo Pharisæum, sed cum factus esset Iudæus, aut Iudæi sectæ, faciebãt eum duplo magis, quàm ipsi essent, filium gehẽnæ, filium suppliciorum, mortisq; æternæ. Nam ipsi solum legem suam nõ obseruabant, sed profelytus, & legem eorũ, quam promiserat, nõ obseruabat, & mala eorum uita offensus, ad idõla quæ dimiserat, priorẽq; cultum redibat. at in hoc quod legẽ quàm uouerat, non seruabat, filius erat gehennæ: & in hoc quoq;, quod ad priora animũ reuocabat: duplo igitur magis quàm ipsi gehennæ filius. Quarta. ¶ Væ uobis duces cæci, qui dicitis: Quicunq; iurauerit per templum, nihil est: qui autẽ iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & cæci: quod enim maius est, aurum an templum, quod sanctificat aurum? Et quicunq; iurauerit in altari, nihil est: quicunq; autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Cæci: quod enim maius est, donũ an altare, quod sanctificat donũ? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in oĩbus quæ super illud sunt. Et quicunq; iurauerit in tẽplo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipso. Et qui iurat in cœlo, iurat in throno dei, & in eo qui sedet super eũ. ¶ Duces cæcos ideo uocat Scribas & Pharisæos, quia aliorũ erant doctores, & nõ uidebant quid esset docendũ. Nam docebant, quod qui iurassent per templum, aut per altare templi, nequaquã debitores ac rei essent: sed qui iurassent per aurum templi aut altaris, debitores ac rei essent. At id docendũ erat, utpotè quod uerũ est, neq; per templũ, neq; per altare, neq; per aurum tẽpli aut munitus quodcunq; oblatum in altari, omnino iurandum esse: ut iam quoq; cap. huius. 5. numero. 44. dictum est. In hoc insuper cæci erant & stulti, quod qui grauius iurando peccabant, absoluebant: qui leuius, condemnabant. Nam grauius peccatum est iurare per templum, quàm per aurum: quãdoquidem templum sanctificat aurum templi: non autem contrã aurum, templum. Præterea qui iurat per templum, per templũ iurat, & omnia quæ cõtinet: & ita de altari & oblato in altari: idem de cœlo, quod est thronus dei, & de eo qui sedet in eo, dicendum est. Quare qui iurat per templũ, con-

sequi

- sequio quodam iurat per aurum templi: ut qui per thronum dei, per deum. Quinta.
- » **¶** Væ uobis Scribæ & Pharifæi hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum: & 218
 » cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidē.
 » Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, camelum
 » autem glutientes. **¶** Menta, herba est uulgo nota, cuius odor animum, & fapor au-
 » ditatem in cibis excitat. Anethum & cuminum, genera seminum cibarijs & medici-
 » nis haud inepta. Horum autem & similia, ad iustitiam exteriorē decimas dabant,
 » ut scilicet ostentarent quàm iusti essent: uerum iustitiam interiorē parum curabant,
 » quam tamen deus uel maxime requirit, ut recta secundum legem facere iudicia, con-
 » demnare fontes, absoluere infontes, indigorum oppressorumq; misereri, inuicem si-
 » dem seruare: sed & erga deū omnino fideles esse, quæ præcipui in lege sunt pōderis.
 » At hæc Scribæ & Pharifæi omittebant, & illa minutila faciebant, minima peccata ui-
 » tantes, & grauisima admittentes: de parua re scrupum conscientiamq; facientes, de
 » magna nullam: minimum purgantes peccatum, sed maximum retinentes. id autē est,
 » quod est in prouerbio: Excolare culicem, & camelum deglutire. Verum interiorē iu-
 » stitiam primum facere oportuit, deinde exteriorē non omittere: intentione quidem
 » seruandæ legis, diuinæq; uoluntatis exequēdæ: non autem hypocrisi, id est sanctimo-
 » niæ, quæ nulla est, ostētatiōe. Sexta. **¶** Væ uobis Scribæ & Pharifæi hypocritæ, quia 219
 » mundatis, quod deforis est, calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina & im-
 » munditia. Pharifæe cæce, mūda prius quod intus est calicis & paropsidis, ut fiat & id
 » quod deforis est, mundum, **¶** Per calicem & paropsidem, Scribarum & Pharifæorū
 » corpora intelligūtur: qui curabāt ut nitida essent cute, manus lauabāt & faciem, qua-
 » si hoc prætermisso sumere cibum grande fuisset piaculum, & uarijs exterioribus ute-
 » bantur lotionibus: intus autem in anima pleni erant peccatis, rapinis, crapulis, impudi-
 » citijs, & alijs id genus spurcitijs. At prius munda esse interiora debuerant, ut possent
 » exteriora uerē munda haberi. Septima, superiori similis. **¶** Væ uobis Scribæ & Pha- 220
 » risæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ a foris apparēt hominibus
 » speciosa: intus uero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & uos a fo-
 » ris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.
 » **¶** Ut sepulchra mortuorū foris sunt ornata, sed intra ea sunt uermes, foetor, horror, of-
 » fa mortuorum, & omnimoda spurcities: sic corpora hypocritarum tanquam mortua-
 » rum animarum sepulchra existentia, forinsecus ornata erant, apparebantq; oculis spe-
 » ctatiuum speciosa: at intus cōscientiæ uermis, foetor, & horror scelerum, & animæ ari-
 » dæ, & in malis indurata uelut ossa mortuorum, & omnis spiritualis immūdities, qua
 » lis est omnis contra deum iniquitas, inerāt. Octaua. **¶** Væ uobis Scribæ & Pharifæi 221
 » hypocritæ, quia ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum,
 » & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, nō fuissetis socij eorum in san-
 » guine prophetarū. Itaq; testimonio estis uobismetipsis: quia filij estis eorum qui pro-
 » phetas occiderunt. Et uos implete mēsuram patrum ueltrorum. Serpētes, genimina
 » uiperarū, quomodo fugietis à iudicio gehēnæ: **¶** Scribæ & Pharifæi ædificabant ma-
 » gnifice monumenta & sepulchra prophetarum, quos patres eorum interfecerāt, &
 » se iustificabant, dicentes: Si fuissetis in diebus patrum nostrorū, non fuissetis socij
 » eorum in sanguine prophetarum, nō consensissetis neci eorum. Sed cum hæc dice-
 » bant ut uiderentur iusti, contra se testimonium ferebāt: nam testabantur se filios eorū
 » esse, qui prophetas occiderunt: quandoquidem si illi erāt patres eorum, ergo ipsi filij
 » illorum. Sed quidnam illi fuerunt, nisi serpentes & uiperæ: quarum proprietates est &
 » matrem dirumpere, & ipsos homines enecare? Et quid serpētes & uiperæ gignunt,
 » nisi serpētes? Ergo cum filij illorum sint, ac serpētum & uiperarum progenies: & ipsi
 » quoq; sunt serpentes & uiperæ, & matrem legem dei dirumpentes, & prophetas in-

terimentes. Quod insinuauit dominus cum dixit: Et uos implete mensuram patrum uestrorum. Serpentes, genimina uiperarum: quomodo fugietis à iudicio gehennae: ubi ipsos Scribas & Phariseos, & qui ex eis processuri erant, serpentes uocauit, & patres eorum uiperas, & difficultatem fugiendorum aeternae mortis suppliciorum eisde praedixit. Nunc autem de persecutiōe prophetarum, sapientum, & iustorum nouae legis prophetiam subiungit, ut ostendat eos qui se supra patres suos iustificabant, ut iusti sanguinis innoxios, iniustiores fore, & crudeliores patribus suis, iusti sanguinis effusores atque homicidas, aperiente Matthaeo, subdens. **¶** Ideo dico uobis: Ecce ego mitto ad uos prophetas, & sapientes, & Scribas: & ex illis occidatis & crucifigatis, & ex eis flagellabitis in synagogis uestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem: ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae filij Barachiae, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico uobis, ueniet haec omnia super generationem istam. **¶** Occiderunt gladio Iacobum fratrem Ioannis, crucifixerunt Simonem iustum filium Cleophae, flagellauerunt apostolos in synagogis suis, & Paulum & Barnabam de ciuitate in ciuitatem persequuti sunt: ut Acta apostolica, & antiquae quoque historiae tradunt. Et hoc quia futurum erat, ut omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram ab Abel iusto, usque ad Zachariam prophetam filium Barachiae, quem interfecerunt patres eorum inter templum & altare, ueniret super ipsos parricidas. Cain qui fratrem suum iustum occidit, est eorum figura: ut Abel, CHRISTI. CHRISTVS autem ueritas, qui eminenter continet omnem sanguinem iustum, qui effusus est ab Abel usque ad Zachariam prophetam: imò & qui ab isto ad finem usque seculi effundetur. Cum ergo CHRISTVS esset ab eis occidendus, haud ab re id dictum est ab ipso, ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram. Sed queres quis sit Zacharias iste? Quid si ille qui inter prophetas, quos minores appellant, non certe spiritu, sed aut scriptorum paucitate, aut alia quauis ratione undecimus collocatur: is autem est filius Barachiae, ut ipse de se scribit: In mense octauo, in anno secundo Darij regis, factum est uerbum domini ad Zachariam filium Barachiae. Et adeo eius insignis erat memoria, ut aliqui scribant illi extructum fuisse insigne in Hierusalem sepulchrum, iuxta Aggaeum prophetam: & eum unum ex ijs esse, quibus Scribae & Pharisei extruxerunt sepulchra. Quod tetigit dominus, cum dixit: Vae uobis Scribae & Pharisei hypocritae, qui aedificatis sepulchra prophetarum. Quod si cui haec opinio non placeat, illum esse dicat, qui mandato Ioas regis Iudae, inter altare & templum lapidibus obrutus interiit: ut scriptum est primi Paralipomenon. 24. ubi sic habetur: Mittebatque eis prophetas, ut reuerterentur ad dominum, quos protestantes illi audire nolebant. Spiritus itaque dei induit Zachariam filium Ioadae, sacerdotem, & stetit in conspectu populi, & dixit eis: Haec dicit dominus: Quare transgreimini praecceptum domini, quod uobis non proderit: & dereliquistis dominum, ut dereliqueret uos? Qui congregati aduersus eum, miserunt lapides iuxta regis imperium in atrio domus domini. Et non est recordatus Ioas rex misericordiae, quam fecerat Ioadae pater illius secum: sed interfecit filium eius. Qui cum moreretur, ait, uideat dominus, & requirat. Neque quenquam obturbet, quod hic dicitur filius Ioadae, in Matthaeo filius Barachiae: cum uerisimile sit Ioadam fuisse binominem, quod plerisque contigit: ut passim in uetere testamento uidere est, & in nouo quoque interdum. Nam cum in Marci capite. 2. scriptum sit, Dauid introiisse in domum dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducasse: & primi Regum capite. 21. sub Achimelech: necesse est Achimelech fuisse binominem: sicut iam quoque diximus capite duodecimo, numero. 113. Quid igitur fuerit incommodi, Ioadam fuisse binominem, & altero nomine Barachiam appellatum? Attamen sequatur quisque quod sibi placuerit, mihi magis arridet quod posteriore loco allatum est.

Superiore

Zach. 1.

Superiore igitur de sua & suorū sequacium posita prophetia, aliam adijcit dominus
 (referante Matthæo) de Hierusalem, dicens. ¶ Hierusalem Hierusalem, quæ occidis 223
 prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties uolui congregare filios tuos,
 quemadmodum gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluisti: Ecce relinquetur
 uobis domus uestra deserta. Dico enim uobis, non me uidebitis à modo donec dica-
 tis: Benedictus q̄ uenit in nomine domini. ¶ In principio benignitas dei ciuitatis Hie-
 rusalem auersionem & ignorantiam deplorat: quia quotiescunq; ipse, & maiore qui-
 dem sine ulla comparatione sollicitudine uoluit ciues eius congregare, & sancta foue-
 re doctrina ut uiuerent, quàm gallina congreget pullos suos sub alas (nam in gallina
 hoc facit naturalis amor & instinctus: in CHRISTO autem hoc faciebat supercœles-
 stis, & superimmensus amor, & superbona uoluntas) illi se deo unire noluerunt: &
 ideo magno accipitri prædæ futuri sunt, haud secus ac pulli illi qui maternas alarū
 fotum diffugiunt. Quod insinuat, cum ait: Ecce relinquetur uobis domus uestra de-
 serta. Quod factum est à tempore captiuitatis eorum, à qua ad eum usq; annum quo
 hæc scribebamus, fluxerūt anni circiter. 1444. Quæ quidē deploratio, facta quoq;
 uidetur Ezechielis cap. 24. Immunditia tua execrabilis: quia mundare te uolui, & nō
 es mundata à sordibus tuis: sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indi-
 gnationem meam in te. Ego dominus locutus sum. Sed quid est quod adijcit, Amen
 dico uobis, non me uidebitis à modo, donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine
 domini: Nisi, nunquam post hac cognoscetis me & quis sim, donec confiteamini cor-
 dibus uestris Mesiam me esse: & corde dicatis: Benedictus qui uenit in nomine domi-
 ni: ut turbæ & pueri Hebræorum iam aperta uoce confessi sunt, quæ uerba ex Psal-
 mo. 117. sumpta sunt, qui de CHRISTO, id est de Mesia intelligitur: ubi habemus: O
 domine saluum fac, O domine bene prosperare: Benedictus qui uenit in nomine do-
 mini. Ergo non de uisione corporis, sed mentis: nō de uisione carnis, sed spiritus, illud
 dictum domini est intelligendum: nam & ipsum oculo carnis uiderunt, non post mul-
 tos illos dies. Nam ingressus iam dominus in Hierusalem ex cōsequentia narrationis
 Euangelistæ: & quod uero simile est, quarta ante passionem die, illum sermonem dix-
 erat. Et tamen cum rursus tertia aut secunda ante passionem die illam ingressus est,
 nequaquam dixerunt: Benedictus qui uenit in nomine domini: & ideo ipsum esse
 CHRISTVM non agnouerunt. Sed qui eum agnouerunt, id ipsum mente confessi
 sunt. Ergo ut ipsum semper uidere possimus, tota mente cōfitemur eum esse CHRI-
 STVM, & semper animo dicamus: Benedictus qui uenit in nomine domini, deus &
 dominus illuxit nobis. Benedictus inquam qui uenit in nomine domini, qui est pater
 cœlestis æternus: cui per ipsum, & cum ipso in spiritu sancto, honor, gloria, & adora-
 tio in cœlo & in terra, & ab omni creatura in omnia seculorum secula. Amen.

1444
34
42
1520

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

ET egressus IESVS de templo, ibat. Et accesserunt discipu- 224
 li eius, ut ostenderent ei ædificationes templi. Ipse autem
 respondens, dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico uo-
 bis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non de-
 struatur. ¶ Sedēte autem eo super montem Oliueti, acces- 225
 serunt ad eū discipuli secretò dicētes: Dic nobis quando hæc erunt, & quod
 signum aduentus tui, & consummationis seculi? ¶ Et respondens IESVS, 226
 dixit eis: Videte ne quis uos seducat. Multi enim ueniēt in nomine meo, di-
 centes: Ego sum CHRISTVS. & multos seducent. ¶ Audituri enim estis 227